

Janusz Ostrowski^{1,2}, Bolesław Rutkowski^{2,3}¹Zakład Historii Medycyny, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie²Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego³Katedra i Klinika Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych, Gdański Uniwersytet Medyczny

Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Część XIX — Profesor Edmund Nartowicz

Honorary Members of the Polish Society of Nephrology. Part XIX — Professor Edmund Nartowicz

ABSTRACT

The authors are happy to present the nineteenth article in the series known as the Honorary Members of the Polish Society of Nephrology published in “Forum Nefrologiczne”. The series started off with the outstanding figure of Tadeusz Orłowski and the previous issue featured Bruno Watschinger, the renowned Austrian nephrologist, the creator of a new type of dialyser for haemodialysis, the organiser of the Danube Nephrology Symposia. This time we are honoured to shed some light on Professor Edmund Nartowicz, one of the founders of the Polish Society of Nephrology and

the organiser of the Society’s first Congress in Bydgoszcz in 1983. E. Nartowicz will also be remembered as one of the founders of Bydgoszcz Medical Academy and the Head of its Department and Clinic of Cardiology and Internal Medicine. His creation of the first dialysis unit in the former voivodeship of Bydgoszcz is also the fact that must not go unnoticed. E. Nartowicz was an outstanding clinician and practitioner as well as a researcher and teacher for a great many Bydgoszcz-based internists, cardiologists and nephrologists.

Forum Nefrol 2017, vol 10, no 3, 235–239

Key words: Polish Society of Nephrology, honorary members, history of nephrology

W XIX części serii „Członkowie Honorowi Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego” autorzy przedstawiają postać Profesora Edmunda Nartowicza, wybitnego polskiego internisty, kardiologa i nefrologa, byłego Kierownika Katedry i Kliniki Kardiologii i Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Bydgoszczy, nauczyciela i wychowawcę licznego grona bydgoskich internistów, kardiologów i nefrologów byłego województwa bydgoskiego, a później kujawsko-pomorskiego. Jak wiadomo wszystkim czytelnikom „Forum Nefrologicznego”, pierwszym bohaterem naszych publikacji był Profesor Tadeusz Orłowski,

a w poprzednim numerze zaprezentowano postać wybitnego austriackiego nefrologa, twórcy nowego typu dializatora do hemodializy i organizatora Naddunajskich Sympozjów Nefrologicznych, Profesora Bruno Watschingera. W uzupełnieniu tamtej pracy warto wspomnieć, że w momencie publikacji artykułu poświęconego temu światowej sławie nefrologowi, 28 czerwca 2017 roku Profesor Bruno Watschinger, dwa tygodnie po swoich 97. urodzinach, zmarł w swoim domu w Linz [1, 2].

Profesor Edmund Nartowicz urodził się 20 kwietnia 1928 roku w Białohrudzie w województwie nowogrodzkim (w latach 1921–1945

Adres do korespondencji:
dr hab. Janusz Ostrowski
Zakład Historii Medycyny
Centrum Medyczne Kształcenia
Podyplomowego
ul. Kleczewska 61/63
01–826 Warszawa
tel.: 54 412 96 00, faks: 54 412 96 10
e-mail: janusz.ostrowski@cmkp.edu.pl

▶▶ W 1972 roku utworzył pierwszą w regionie stację dializ, wówczas jedną z największych w kraju, i dynamicznie rozwijał leczenie nerkozastępcze w postaci hemodializy, a później dializy otrzewnowej◀◀

Rycina 1. Profesor Edmund Nartowicz (ze zbiorów Janusza Ostrowskiego)

należącego do Polski, obecnie na terenie Białorusi), w rodzinie Władysława i Zuzanny zd. Jakubowskiej Nartowiczów. W okresie okupacji sowieckiej, w latach 1939–1941, uczęszczał do szkoły w Lidzie, a w czasie okupacji niemieckiej, w latach 1941–1944, uczył się na tajnych kompletach, pracując jednocześnie w gospodarstwie rolnym. Po II wojnie światowej wyjechał na Wybrzeże i 16 czerwca 1947 roku uzyskał świadectwo dojrzałości w Prywatnym

Rycina 2. Profesor Edmund Nartowicz (w środku) wśród najbliższych współpracowników, bydgoskich nefrologów. Bydgoszcz 1993 (ze zbiorów Janusza Ostrowskiego)

Liceum Męskim oo. Jezuitów w Gdyni Orłowie. W tym trudnym czasie utrzymywał się z pracy w porcie morskim. Jesienią 1947 roku rozpoczął studia medyczne na Wydziale Lekarskim gdańskiej Akademii Medycznej. Dyplom lekarza uzyskał w 1952 roku. Pierwszą pracę po studiach rozpoczął w Zakładzie Farmakologii AM w Gdańsku (ryc. 1).

W 1953 roku przeniósł się do Bydgoszczy, gdzie pracował jako asystent na II Oddziale Chorób Wewnętrznych Szpitala Wojewódzkiego. W 1959 roku został ordynatorem III Oddziału Chorób Wewnętrznych tego szpitala i kierował nim do roku 1975. W tym czasie zorganizował pierwszy w regionie intensywny nadzór kardiologiczny i pracownię wszczepiania kardiostymulatorów. W 1972 roku utworzył pierwszą w regionie stację dializ, wówczas jedną z największych w kraju, i dynamicznie rozwijał leczenie nerkozastępcze w postaci hemodializy, a później dializy otrzewnowej. W 1975 roku, po utworzeniu w Bydgoszczy filii gdańskiej Akademii Medycznej, został Kierownikiem II Kliniki Chorób Wewnętrznych, a z chwilą utworzenia w 1984 roku Akademii Medycznej w Bydgoszczy, do której powstania w dużym stopniu się przyczynił, został Kierownikiem Katedry i Kliniki Kardiologii i Chorób Wewnętrznych, w skład której wchodziła także Stacja Dializ. Tutaj w latach 80. XX wieku rozwinął diagnostykę nieinwazyjną w kardiologii, a w 1996 roku, po wielu latach starań, doprowadził do utworzenia Pracowni Kardiologii Inwazyjnej. Na stanowisku kierownika tej placówki pozostał do czasu przejścia na emeryturę w 2000 roku (ryc. 2) [3, 4].

Tytuł doktora nauk medycznych uzyskał w 1966 roku w Akademii Medycznej w Gdańsku za pracę pod tytułem „Nadciśnienie tętnicze krwi w skrobiawicy nerek” pod kierunkiem prof. Jakuba Pensona, a stopień naukowy doktora habilitowanego otrzymał w 1977 roku, także w Gdańsku, na podstawie pracy „Zawartość Na, K, Mg i H₂O w erytrocytach i mięśniach chorych z przewlekłą kwasicy oddechową” pod opieką ucznia prof. Pensona, prof. Andrzeja Maniutusa. W 1990 roku został profesorem nadzwyczajnym, a w roku 1996 profesorem zwyczajnym. Pod jego kierunkiem 56 lekarzy uzyskało specjalizację II stopnia w zakresie chorób wewnętrznych, wypromował także 14 doktorów nauk medycznych. Był autorem i współautorem 225 publikacji naukowych w polskich i zagranicznych czasopismach medycznych oraz 400 doniesień zjazdowych. Przez wiele lat pełnił

także funkcję konsultanta wojewódzkiego i regionalnego w dziedzinie chorób wewnętrznych, kardiologii i nefrologii.

Profesor Barbara Krupa-Wojciechowska tak scharakteryzowała Profesora Nartowicza w swojej pracy dotyczącej prof. Jakuba Penzona i jego szkoły: „...Profesor Nartowicz, rasowy klinicysta, wprowadził w klinice przez siebie kierowanej nowoczesną nefrologię i kardiologię...”. W innej publikacji, dotyczącej jubileuszu 10-lecia Kliniki Nefrologii w Bydgoszczy, Profesor został określony jako „... człowiek oryginalny, nawet kontrowersyjny, ale bardzo skuteczny, rasowy klinicysta...” [5, 6].

Profesor Edmund Nartowicz był członkiem wielu towarzystw naukowych. Towarzystwo Internistów Polskich (TIP) wyróżniło go tytułem członka honorowego. Przez wiele kadencji był Przewodniczącym Oddziału Bydgosko-Toruńskiego TIP. W Polskim Towarzystwie Kardiologicznym (PTK) w latach 1980–1992 był członkiem Zarządu Głównego, a także założycielem i przewodniczącym Oddziału Bydgoskiego PTK. Tytuł członka honorowego Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego (PTN) został przyznany Profesorowi Edmundowi Nartowiczowi podczas Walnego Zgromadzenia Członków PTN odbywającego się w czasie XIX Konferencji Naukowo-Szkoleniowej PTN w Rzeszowie w dniu 3 czerwca 2011 roku. Dla przypomnienia warto wspomnieć, że w Rzeszowie ten zaszczytny tytuł otrzymali także inni wybitni nefrologi zagraniczni, prof. Jürgen Floege z Niemiec i Peter Stenvinkel ze Szwecji. Z innych polskich towarzystw naukowych, do których należał Profesor, należy wymienić Polskie Towarzystwo Udaru Mózgu, Polskie Towarzystwo Lekarskie, Polskie Towarzystwo Nadciśnienia Tętniczego i Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, spośród zagranicznych zaś Europejskie Towarzystwo Kardiologiczne, Europejskie Towarzystwo Nefrologiczne — Europejskie Towarzystwo Dializy i Transplantacji (ERA-EDTA) oraz Stowarzyszenie Lekarzy w Nowym Jorku, którego był także członkiem honorowym. Zasiadał w Komitetach Redakcyjnych wielu czasopism, między innymi „Nefrologii i Dializoterapii Polskiej”, „Polskiego Archiwum Medycyny Wewnętrznej” czy „Nefrologii i Nadciśnienia Tętniczego”. Był członkiem Komisji Nefrologicznej Komitetu Patofizjologii Klinicznej Wydziału VI Nauk Medycznych Polskiej Akademii Nauk. Brał aktywny udział w niezliczonej ilości konferencji naukowych wymienionych towarzystw (ryc. 3–6) [7].

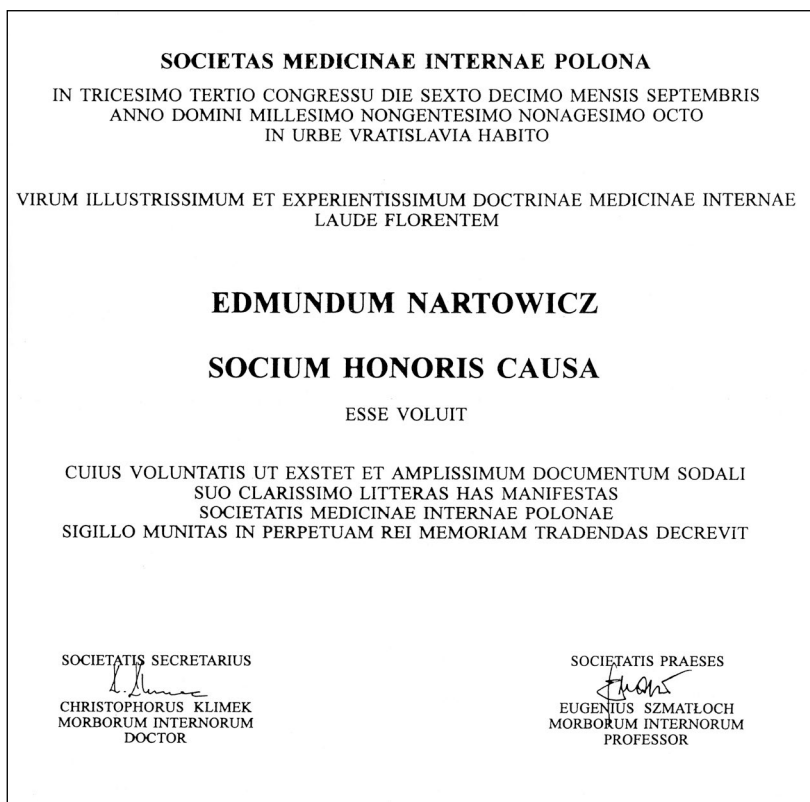
Rycina 3. Profesor Edmund Nartowicz w czasie dyskusji podczas XVI Włocławskiej Konferencji Nefrologicznej w 2008 roku (fot. Janusz Ostrowski)

Rycina 4. Profesor Edmund Nartowicz wśród wykładowców i uczestników XVI Włocławskiej Konferencji Nefrologicznej w 2008 roku (ze zbiorów Janusza Ostrowskiego)

Rycina 5. Profesor Edmund Nartowicz (w środku) jako współprowadzący sesję podczas konferencji z okazji 50-lecia dializoterapii w Krakowie w 2012 roku (fot. Janusz Ostrowski)

Rycina 6. Kopia dyplomu Członka Honorowego Towarzystwa Internistów Polskich (ze zbiorów Janusza Ostrowskiego)

▶▶ Łączył w swojej pracy internistycznej dwie inne dziedziny medycyny: nefrologię i kardiologię, będąc jednym z pionierów kardionefrologii w kraju ◀◀

Za swoje wybitne osiągnięcia na polu naukowym i dydaktycznym Profesor Nartowicz został wyróżniony licznymi nagrodami oraz

odznaczeniami. Wśród nich należy wymienić: Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Oficerski i Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medale Komitetu Edukacji Narodowej, *Bene Meritus* i *Gloria Medicinae* Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Medal TIP, medal Prezydenta Miasta Bydgoszczy i wiele innych. Nazwisko Profesora zostało także umieszczone w Złotej Księdze Nauki Polskiej 2000.

Profesor był żonaty z doktor Alicją Stefańską-Nartowicz, była ordynator Oddziału Niemowlęcego Wojewódzkiego Szpitala Dziecięcego w Bydgoszczy. Miał dwoje dzieci, córkę Małgorzatę Nartowicz-Słoniewską, kardiologa, i syna Łukasza.

Profesor Edmund Nartowicz zmarł 11 listopada 2015 roku w Bydgoszczy. W dniu 14 listopada został pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Nowofarnym przy ulicy Artylewskiej w Bydgoszczy [8, 9].

Profesor Nartowicz był wybitnym polskim lekarzem, klinicystą, naukowcem i nauczycielem akademickim. Znakomicie łączył w swojej pracy internistycznej dwie inne dziedziny medycyny: nefrologię i kardiologię, będąc jednym z pionierów kardionefrologii w kraju. Cieszył się wielkim poważaniem licznego grona swoich wychowanków, kolegów i pacjentów. Wniósł wielki wkład w rozwój interny, kardiologii i nefrologii w regionie i w Polsce.

STRESZCZENIE

W obecnym numerze *Forum Nefrologicznego* autorzy zamieszczają kolejne, już dziewiętnaste opracowanie w serii Członkowie Honorowi Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Warto przypomnieć, że pierwszą przedstawianą przez nas postacią był Profesor Tadeusz Orłowski, a w poprzednim numerze opisywaliśmy sylwetkę Profesora Brunona Watschingera, wybitnego austriackiego nefrologa, w przeszłości konstruktora nowego rodzaju dializatora do hemodializy, organizatora Naddunajskich Sympozjów Nefrologicznych. W tej części bohaterem będzie Profesor Edmund Nartowicz, współza-

łożyciel Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego i organizator I Zjazdu Towarzystwa w Bydgoszczy w 1983 roku, jeden z twórców Akademii Medycznej w Bydgoszczy, były Kierownik Katedry i Kliniki Kardiologii i Chorób Wewnętrznych bydgoskiej uczelni, organizator i założyciel pierwszej stacji dializ w byłym województwie bydgoskim. Profesor Nartowicz był wybitnym klinicystą i praktykiem, a także naukowcem i wychowawcą licznego grona bydgoskich internistów, kardiologów i nefrologów.

Forum Nefrol 2017, tom 10, nr 3, 235–239

Słowa kluczowe: Polskie Towarzystwo Nefrologiczne, członkowie honorowi, historia nefrologii

Piśmiennictwo

- Ostrowski J., Rutkowski B. Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Część I — Prof. dr hab. med. Tadeusz Orłowski. *Forum Nefrol.* 2013; 1: 71–75.
- Ostrowski J., Rutkowski B. Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Część XVIII — Profesor Bruno Watschinger. *Forum Nefrol.* 2017; 2: 159–163.
- Nartowicz E. Początki bydgoskiej nefrologii i dializoterapii. Materiał niepublikowany. Bydgoszcz 2008.
- Twórca kliniki. *Puls Medycyny* 2006; 17: 23.
- Krupa-Wojciechowska B. Jakub Penson i jego szkoła. *Ann. Acad. Med. Gedan.* 2007; 37: 159–166.
- Krupa-Wojciechowska B. Jubileusz 10-lecia w Bydgoszczy. *Gazeta AMG* 2008; 11: 18–19.

7. Ostrowski J., Rutkowski B. Sprawozdanie z XIX Konferencji Naukowo-Szkoleniowej Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Rzeszów, 2–4 czerwca 2011 r. *Nefrol. Dial. Pol.* 2012; 1: 45–49.
8. Dziekanat Wydziału Lekarskiego; <http://www.cm.umk.pl/wydzial/wydzial-lekarski/aktualnosci> [dostęp: 13.07.2017].
9. Edmund Nartowicz; http://pl.wikipedia.org/wiki/Edmund_Nartowicz [dostęp 13.07.2017].

